

TILL DIG SOM ÄR FÖRÄLDER MED ANNAT MODERSMÅL ÄN SVENSKA OCH HAR ETT BARN SOM ÄR 0 - 5 ÅR

Den här filmen vänder sig till föräldrar och andra vuxna i barnets närhet. Den handlar främst om hur ni kan hjälpa barnet att utveckla sitt språk – och ett starkt språk ger barnet en bra grund inför skolstarten. Språket hjälper oss att uttrycka vad vi tänker och känner, men också att förstå världen runt omkring oss.

Det ni gör i vardagen är det viktigaste. Rikta hela din uppmärksamhet mot barnet och ägna mycket tid med barnet. Era små samtal lägger grunden för barnets språkutveckling – och den startade redan i fosterlivet, när barnet började uppfatta röster och reagera med sparkar.

Om du inte har bott så länge i Sverige kan vissa råd kännas främmande, men prova dem som du tycker att du kan använda. Det viktigaste är att ditt barn får höra så mycket språk som möjligt.

När barnet blir lite äldre är sagor och barnböcker en guldgruva. De berikar både barnets värld och barnets språk och hjälper barnet att bli en nyfiken människa som tycker om att samtala, läsa och skriva.

Den här filmen innehåller exempel på hur du kan stimulera barnets olika språkutvecklingsfaser. Fler exempel på svenska hittar du på Kod-Knäckarnas hemsida: www.kodknackarna.se. Du kan också själv hitta på egna övningar eller fråga personalen på förskolan och modersmåls lärarna om de kan hjälpa till med fler tips och idéer.

1. Från födseln till de första orden

Vi vuxna uttrycker oss på flera sätt: med kroppsspråk, miner, tal och skrift. I Sverige och i många andra västerländska länder pratar vuxna oftast på ett alldeles speciellt sätt med små barn. Vi anpassar vårt tal och pratar långsammare, med kortare meningar, och vi betonar de viktigaste orden väldigt tydligt. Vi lägger upp rösten lite så den blir ljusare; vi varierar satsmelodin mycket mer än med vuxna och vi tar om ord flera gånger. Vi är också noga med att försöka fånga barnets blick. Det här sättet att prata hjälper barnet att uppfatta talet och uppmärksamma ord. I andra kulturer kan det vara äldre syskon eller andra barn som står för en stor del av den tidiga kommunikationen.

Små barn ska man vara nära, rent kroppsligt, när man pratar och leker. Då får man lättare ögonkontakt och man ser vad den andre pekar på och tittar på. Barnet som pekar för att visa dig något, använder kroppsrörelser medvetet. Om du böjer dig fram med en förväntansfull min i ansiktet, visar du barnet att du är intresserad och vill ha en reaktion från barnet – samspelet är i gång. Men kom ihåg att svaret kan dröja från ett litet barn. Fyll inte i pausen för snabbt; ge barnet tid.

Prata på ditt eget språk och var inte orolig för att ditt barn inte ska lära sig svenska. Majoriteten av jordens barn är flerspråkiga. Ju äldre ditt barn blir desto mer svenska hör och talar det. Utnyttja därför barnets första år till att grundlägga modersmålet.

Guldläge för samspel och språkutveckling får ni om du vänder barnvagnen MOT dig, när ni är ute och promenerar, så blir det lättare att kommunicera med ditt barn. Barnet behöver kunna se DIG, bland alla intrycken ute. För din del blir det då också lättare att se vad barnet uppmärksammar och kunna haka på med kommentarer. Dessutom kan ni skoja och sjunga tillsammans.

1. Lek och bus med babyn:

Medan du byter blöja på barnet pratar du om vad du själv gör, och vad barnet gör. Passa på att leka med barnet genom att pussa på barnets fot, mage, näsa ... Och samtidigt som du pussar på foten säger du "*puss på lilla foten*" så att barnet känner luftpuffen och hör att du betonar ordet *foten*. Barn brukar också tycka om andra lekar. Om du kommer ihåg barnramsor och fingerlekar på ditt eget språk så använd dem eller hitta på egna.

2. Sjung för ditt barn:

När du håller ditt barn tätt intill dig, känner barnet värmen och vibrationerna från din kropp när du småpratar och sjunger. Det mår små barn väldigt bra av. Du har världens vackraste röst! Även riktigt små barn tycker om sånger, rim

och ramsor. Melodin och rytmen får barnet att lyssna intensivt. Sjung sånger från din egen barndom eller hitta på nya.

3. Lek och härma:

Att härma grimaser är en lek som man redan mycket tidigt kan leka. Du trutar kanske med munnen eller räcker ut tungan. Om du väntar ett tag, så kommer barnet att göra samma min. Nicka, vinka hej-då och skaka på huvudet när det är något man inte får göra – det är gester som ditt barn har sett dig göra och som barnet snart själv börjar använda.

4. Sätt namn på världen:

Utvecklingen går fort. En taklampa, som både kan sättas i gungning och tändas och släckas, är plötsligt väldigt spännande. Långt innan barnet själv kan *säga* orden, *förstår* barnet dem. Nu är det dags att mer aktivt börja sätta namn på allt som väcker barnets intresse. Snart reagerar barnet också på ljud, som det tidigare inte alls verkar ha uppfattat. Det lilla barnets hörsel är mer välutvecklad än synen.

5. Sagor och barnböcker är guldgruvor:

Redan vid 9-10 månaders ålder förstår barnet många ord och vet hur man bygger upp ett samtal. Nu är det jättebra att titta i pekböcker med barnet. Till en början räcker det med att tillsammans titta på bilderna och prata om vad det är ni ser.

Så småningom har ni böcker med text i. Då berättar du om vad som händer på bilderna och varvar det med att läsa någon mening ur texten. Låt barnet peka ut olika saker på bilderna.

Om du har svårt att hitta barnböcker på ditt språk kan du använda pekböcker eller svenska barnböcker och berätta historierna på ditt eget språk. Finns det äldre barn eller släktingar i familjen kan de också hjälpa till.

Genom att ofta titta i böcker tillsammans med dig lär sig ditt barn att lyssna och samtala, men också att koncentrera sig. Och ordförrådet fylls på!

6. Igenkännandes glädje:

Barn är alldeles särskilt intresserade av bilder på saker de känner igen - allra helst bilder där de själva finns med. Idag är det enkelt att göra album och inplastade foton på barnets egna saker kan bli en verklig favorit. Bilderna kan du ha liggande i vagnen och ta fram när ni promenerar eller åker buss.

7. Vardagslekar:

Du har säkert märkt att små barn tycker om att göra samma saker som du. Låt barnet vara med i köket och berätta vad du gör när du lagar mat eller diskar. Även om barnet ännu inte *säger* så många ord, så förstår det en hel massa.

8. Djurnamn och djurläten:

Djurens läten är ofta lättare att säga för barnet, än djurens namn. Om barnet till exempel säger "bäää" och pekar på fåret i hagen eller i boken, då bekräftar du förstås det: "Ja, titta det är ett får, ett litet får som säger bäää". Djurläten kan härmas olika på olika språk, så använd dem som finns på ditt eget språk. Barnet lär sig snabbt att djuren och deras läten låter olika hemma och på förskolan.

9. Låtsasleken:

Att leka med andra barn kan ännu vara lite för svårt, men med dig eller ett äldre syskon som lekkamrat kan barnet få hjälp att mata nallen och sedan lägga nallen i sängen. Snart kommer barnet självt att kunna bygga upp korta händelseförlopp i leken. Att lära sig att leka, fantisera och hitta på egna små historier är viktiga hörnstenar i barnets utveckling och mycket betydelsefullt för språkutvecklingen.

10. Lek med alla sinnen:

För att språket ska fortsätta utvecklas, måste barnet få vara med om många trevliga, roliga och mysiga samtal och lekstunder. Och att röra sig – krypa UNDER, klättra ÖVER, RUNT, UPP PÅ – och att få ord för det man gör är bra för språkutvecklingen, samtidigt som motoriken utvecklas!

2. Från ett ord till många

När ditt barn börjar på förskolan kommer det på allvar i kontakt med majoritetsspråket svenska. Samtidigt fortsätter deras modersmål att utvecklas. Barn utvecklas i sin egen takt, så även språkligt. Men när ordsamlandet väl kommer igång, går det fort. Situationen, kroppsspråket och satsmelodin hjälper barnet att göra sig förstått, även om uttalet ännu inte är färdigutvecklat. Och kom ihåg att vänta in barnet och ge det tid att formulera sig.

Flerspråkiga barn har ofta lite olika ordförråd hemma och på förskolan, eftersom språken används i olika sammanhang. Barnen och de vuxna i deras närhet kan också växla mellan språken när de talar. Man kan använda de olika språken för att betona något eller för att det passar bäst i det sammanhanget. Som flerspråkig förälder är du en förebild för barnet och kan visa hur man växlar mellan olika språk i olika situationer.

Ju äldre barnet blir desto mer svenska möter det. Så utnyttja tiden när barnet är litet till att tala ditt modersmål med barnet, men låt också barnet pröva sitt nya språk om det vill. Du kan mycket väl svara barnet på ditt modersmål. Det gäller att hitta en balans så att barnet får höra sitt modersmål tillräckligt ofta, men också får möjlighet att visa upp sina kunskaper i det nya språket.

Ett av de bästa sätten att ge barnet ett stort ordförråd, är att läsa högt eller berätta sagor. Då möter barnet många ord som man inte självklart använder i vardagspratet. När du läser högt ur en bok får barnet också en uppfattning om vad bokstäver, ord och böcker används till. Dessutom får barnet en känsla för hur roligt det kan vara med böcker! Gå gärna till biblioteket tillsammans. Personalen där kan ta fram roliga böcker på rätt nivå. Det är jättebra om du själv agerar förebild genom att läsa böcker, tidningar och ta reda på saker genom att kolla i en bok – barn gör ju gärna likadant som vi vuxna.

Vill du hellre berätta muntligt för ditt barn så upprepa gärna samma berättelse flera gånger så att barnet känner igen den. Låt gärna de andra syskonen vara med och låt ditt barn försöka återberätta med ord och kroppsspråk tillsammans med dem.

I det här stadiet är det läge att lyfta in bokstäverna i barnet värld. Kanske kan ni sjunga alfabetssånger och ha magnetbokstäver på kylskåpet. Barnet behöver så klart inte lära sig bokstäverna ännu, men det är bra att visa barnet att bokstäverna finns överallt omkring oss, och vad man kan ha dem till.

1. Läs böcker och berätta sagor:

Hemma brukar det vara mycket att ordna med. Just därför är det bra om ni försöker ha en bestämd tid – *innan* barnet börjar bli trött – då ni sitter ner och läser tillsammans. Under lässtunden pratar vuxna och äldre syskon på det sätt som allra bäst hjälper barnets språk framåt. Det gäller också när vi läser bilderböcker. Låt gärna ditt barn få välja *vilken* bok ni ska läsa. Börja sedan med att prata om bokens framsida. Vad ser ni? Känner ni igen någon figur? Peka med fingret under titeln när du talar om vad boken heter. Vad tror ni att boken handla om? Skapa en förväntan! Läs i lugnt tempo och med inlevelse. Ge gärna varje person eller figur i boken sin egen röst.

Det skrivna språket kan ibland vara lite för svårt för små barn. Berätta då historien på ditt eget talade språk utifrån bilderna, men försök att använda ungefär samma ord varje gång. Du kan också använda egna fotoalbum och berätta vad ni gjorde och vad som hände. Efter några gånger kan du be ditt barn försöka återberätta historierna för dig utifrån bilderna.

När barnet lyssnar till berättelser och sagor och sedan själv börjar berätta till bilder, lär det sig hur berättelser byggs upp: med en början, en handling och en avslutning.

2. Rim och ramsor:

Rim och ramsor bygger på språkets rytm och likheter i hur orden låter på slutet, t.ex. hus-mus-bus. Rytmen i rim och ramsor kan redan mycket små barn uppskatta. Att känna igen rim och fokusera på hur språket låter är bra att ha med sig till den första läsinläringen lite längre fram i skolan.

3. Hämta-leken:

"Hämta-leken" är en bra och rolig lek för små barn, och den kan lekas nästan överallt: när ni dukar, planterar växter eller mekar med bilen. "Hämta-leken" tränar både språk och minne. Du kan till exempel prova med: "Kan du hämta kakorna?". Om det går bra, kan du efter hand göra uppdragen svårare genom att be om fler saker på en gång, eller lägga till detaljer om färg, antal och var sakerna finns.

Förståelsen för vad orden *i*, *på*, *under* och *bakom*, *framför* och *bredvid* betyder, lär sig barnet bra genom att få utföra små uppdrag. När man städar undan leksakerna lägger man klossarna *i* lådan.

4. Se en film tillsammans:

Spela in bra småbarnsprogram, om du har den möjligheten, eller se på en film tillsammans med ditt barn. Då kan ni pausa och prata om det ni ser. Gör som när ni läser en bok: börja med att prata om vem ni tror filmen handlar om, och vad ni tror händer i just den här filmen. Tv-tittande på egen hand är inte det bästa för barn under ca 3 år. Ett tv-program rullar på och det finns inget utrymme för pauser eller frågor – allt det som vi kan göra när vi samtalar.

Har du svårt att hitta bra filmer på ditt eget språk så kan ni se en svensk film, men prata om det ni ser på modersmålet.

5. Upptäck världen digitalt:

Din telefon, surfplatta eller dator är väldigt spännande för barnet. Leta upp barnvänliga, roliga och språkutvecklande program som ni kan använda tillsammans. Och framför allt: Tala med varandra om vad ni ser och gör. Då först blir det begripligt och utvecklande för barnet.

6. Vad har du gjort idag?

Om man frågar en treåring "Vad har du gjort idag?" eller "Vad fick ni för mat på förskolan idag?" blir svaret ofta bara ett "Vet inte". Vid middagsbordet kan det därför vara en bra idé att låta alla berätta om något de gjort under dagen eller nyligen. Det blir en bra förebild för 3-åringen och motiverar barnet att också själv berätta något. Återigen: barn gör som vi gör.

7. Fantasilekar:

Rollekar och fantasilekar är viktiga milstolpar i barns utveckling. För vissa barn faller det sig naturligt att börja leka, men andra behöver mer hjälp för att komma igång. Att till exempel leka affär kan vara roligt. Ni kan också använda olika röster för olika roller och leken blir en spännande mix av fantasi och verklighet.

3. Hela meningar och resonemang

Ditt barns ordförråd fortsätter att växa när ni i familjen pratar, berättar och läser tillsammans. Att kunna många ord på alla sina språk är en styrka för språkutvecklingen i stort, men också för läs- och skrivinläringen som senare väntar i skolan. Det är lättare att förstå vad en text handlar om, om orden är bekanta. Det blir också lättare att känna igen dem i texten och ljuda ihop dem.

Vi har också pratat om hur viktigt det är att *lyssna* på varandra och att lyssnandet gäller både för barnet och den vuxne. Ska man lyssna riktigt noga måste man vara uppmärksam och kunna koncentrera sig. Och lyssna noga måste man också göra för att kunna lära sig att läsa och skriva.

En typisk fyraåring kan uttala det mesta och använder hela meningar. Även personer som inte känner barnet, förstår vad barnet säger. Mycket har hänt sedan barnet var ett litet hjälplöst knypte som uttryckte sig med skrik och kroppsspråk – nu har du en frågvis, pratglad och resonerande liten person framför dig! Senare blir barn också intresserade av det skrivna språket. Om de har sett vuxna läsa och skriva, brukar de också själva ”lekläsa” och skriva små meddelanden med mer eller mindre läsliga krumelurer.

I det här avsnittet får du tips på lekfulla övningar som stimulerar barnets förmåga att berätta och uppmärksammar barnet på hur ord låter och ser ut. Allt detta är bra att ha med sig i bagaget vid skolstarten om något år.

1. In i böckernas värld:

Läs och berätta för ditt barn! Fyraåringen brukar klara att lyssna koncentrerat till lite längre och mer komplicerade historier. Om ditt barn går på förskola kan personalen och modersmåls lärarna ge dig tips på bra barnböcker på barnets modersmål. Om ni använder böcker på svenska så kan ni återberätta dem på ert modersmål. Gör som tidigare när ni läser: börja alltid med att kika på omslagsbilden, läs titeln och skapa en förväntan: vad kan den här boken handla om?

När ni börjar med kapitelböcker kan det vara bra att fundera över vad som hände förra gången ni läste? Det är ett utmärkt tillfälle att öva sig på att återberätta. Medan ni pratar om vad som hände tidigare i boken, kan det vara bra läge att knyta an till barnets egna erfarenheter.

Följ ibland raden med fingret när du läser för barnet, så att barnet kan följa med. Stanna upp då och då för att titta på bilder, eller förklara ett ord som du tror barnet kanske inte förstår - men avbryt inte den spännande historien alltför ofta!

Du kan lekfullt uppmärksamma barnet på bokstäver som du vet att barnet kan, till exempel från sitt eget namn. Det är bra att vara medveten om att bokstäver har både ett namn och ett ljud. Bokstäverna "Ell" och "Kå" låter "LLL" och "K^h".

2. Rimma på simma:

Rimlekar brukar vara populära, och för att kunna rimma måste man lyssna noga på hur orden låter i slutet. Det är bara kul om det blir tokigt, och det går utmärkt att rimma med påhittade ord. "Jul, kul, rul, bul...". Börja med korta ord och när det går bra, kan du göra det lite svårare med längre ord.

Finns det flera syskon så kan ni tävla om vem som kan hitta på flest rimord. I bilen eller på bussen kan det hända att ditt barn blir uttråkat. Ta till vara på den situationen!

3. Vad hör ihop?

Att ordna ord i grupper är en rolig språklek. "Katten är ju ett djur. Kan du några fler djur?" Vilka möbler finns det i det här rummet?". Ni kan också prata om motsatser, "tvärtom". Sömnig-pigg, hungrig-mätt, hård-mjuk – här finns mycket att resonera om, och bli inte förvånad om du får både oväntade och kreativa svar!

4. Handla och packa upp:

Att handla mat kan vara en rolig aktivitet för barnet. Du kan ge barnet små uppgifter: "Var tror du vi kan hitta mjölken?", "Kan du lägga ett äggpaket i korgen?" Väl hemma igen, får barnet hjälpa till att tömma kassarna och ställa in varor i skåpen. Naturligtvis går allt det där fortare om du gör det ensam – men på det här sättet lär sig barnet massor och får vara delaktigt. Och det gillar barn!

5. Bra för minnet och språket:

"Ett skepp kommer lastat" är en lek där man tränar sig i att minnas olika ord. Om ni använder namn kan du till exempel säga "Ett skepp kommer lastat med Anna", och kasta en boll till barnet. Därefter är det barnets tur att kasta bollen till dig eller en tredje person, upprepa det förra namnet och lägga till ett nytt namn: "Ett skepp kommer lastat med Anna och Samuel". Sedan kastas bollen vidare till någon som upprepar de två namnen och lägger till ett tredje namn och så fortsätter ni tills någon inte kommer ihåg alla namn. Fler än fyra är svårt att minnas för de flesta barn i den här åldern. Du kan också välja ord som tillhör frukter, mat, kläder eller något annat.

När ditt barn börjar kunna höra hur ord låter i början kan ni 'lasta skeppet' med ord som börjar på olika språkljud. "Ett skepp kommer lastat med... mmmums, mmmamma, mmmorot..."

6. Barnets namn – en språngbräda till skrivandet:

Ritat har ditt barn säkert gjort länge. Nu kan du fråga om ni ska skriva barnets namn på teckningen, kanske också vad den föreställer. Ljuda gärna bokstäverna

i namnet långsamt. Tänk på hur det *låter*. Ni kan också leta upp bokstäverna på datorns tangentbord och skriva dem där. Tycker barnet att det är roligt, kan ni gå vidare till andra namn och ord.

Om ditt barn går på förskola har det kanske lärt sig att skriva sitt namn med svenska bokstäver och om ni har ett annat alfabet i familjen så kan det vara kul att få lära sig att skriva sitt namn på det hemma.

7. Bygg en historia:

För att kunna berätta något, måste man få erfarenhet av hur man 'bygger' en historia med inledning, handling och avslutning. En lång resa eller promenad blir mycket kortare och roligare om man hittar på en saga tillsammans. Lättast är det nog om det är du som hittar på början och sen låter barnet fantisera vidare. Och så håller ni på och turas om att berätta. Om ni har möjlighet, kan ni spela in historien och lyssna efteråt; det brukar vara roligt! Kanske vill barnet låtsas att det skriver ner historien på ett papper? Att låtsas att man skriver hjälper barnet att närma sig skriftspråket utan några som helst krav på hur krumelurerna ska se ut, eller vad som ska stå. Då gäller det för dig att inte avskräckas utan tappert försöka läsa! Uppmuntra alla sådana skrivförsök!

8. Långa och korta ord:

Den här leken handlar om att *lyssna* efter långa och korta ord. Säg ett långt och ett kort ord t.ex. FOTBOLLSPLAN och BOLL och be ditt barn upprepa det ord som barnet tror är det korta. Prova med fler ord, men tänk på att det långa ordet måste vara riktigt långt och det korta riktigt kort, så att det blir stor skillnad mellan dem.

Den här leken kan ni variera. Försök komma på vad som blir kvar om man drar bort strut från glasstrut, eller brev från brevlåda.

9. Vad blir det här?

Att träna upp öronen för olika ljud är en rolig lek – och bra övning inför läs- och skrivinläringen. *Vad tror du att här blir för ord: nnn-ooo-sss?* Börja med korta ord – 2-3 ljud – och helst ord med ljud som man kan dra ut på när man ljudar. Går det bra, kan ni våga er på lite längre ord!

10. Känn rytmen: klappa, hoppa, stampa.

Att klappa stavelser är ett sätt att leka med rytmen i ord, och det hjälper barnet att få ett hum om långa och korta ord, på ett litet annat sätt än när ni leker med ljud. Båda sätten behövs.

Prova att säga barnets namn samtidigt som du klappar eller hoppar stavelserna. Be sedan ditt barn göra likadant – först tillsammans med dig, sedan ensamt. Ju längre namn, desto fler stavelser och svårare för barnet. Så småningom kan ni tillsammans klappa, hoppa eller gå i takt med stavelserna i vilka ord som helst.